

Мороз С.А.

к.держ.упр., старший науковий співробітник

Навчально-науково-виробничого центру

Національного університету цивільного захисту України

**ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ВИЩОЇ ОСВІТИ
В КОНТЕКСТІ НОРМ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ЯКОСТІ:
ПРИНЦИП СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ**

Використання інструментарію загального менеджменту у розв'язанні проблематики теорії та практики державного управління є цілком виправданим та розповсюдженим явищем. Це пов'язано насамперед з тим, що в основу формулювання змісту державного управління покладено концепції загального менеджменту. Наприклад, традиційно вважається, що сучасне державне управління, як галузь наукового пізнання розбудовується в контексті діалектичної єдності та протиріч змісту трьох парадигм загального менеджменту: операціональної (парадигма класичного менеджменту), системної (парадигма неокласичної стадії розвитку науки управління) та синергетичної (парадигма сучасного менеджменту). Цілком очевидно, що кожна з цих парадигм набула своєї актуалізації у межах державно управлінської науки. Наприклад, принцип розподілу управлінської діяльності на окремі операційні одиниці, який є базовим у межах операціональної парадигми, з успіхом використовується при розподілі повноважень (компетенції) впливу суб'єктів державного управління на об'єкти державного управління. Інструментарій системної парадигми у вигляді структурно-функціонального підходу до сприйняття об'єкту управління через призму його системи все далі частіше розглядається на рівні одного з основних елементів більшості з механізмів державного управління. У свою чергу, синергетична парадигма сучасного менеджменту не лише вплинула на формування та розвиток теоретико-методологічних знань науки «Державне управління», а і багато у чому обумовила вектор її подальшого розвитку.

В обґрунтуванні місця та ролі загального менеджменту у становленні державного управління, слід звернути увагу на традиції розгляду змісту цього феномену через призму «процесів і функцій управління в спектрі повноважень держави» [1]. Акцент уваги на «процесах та функціях управління» не лише створює підґрунтя для прийняття до уваги інструментарію загального менеджменту для розгляду проблематики державного управління на теоретичному рівні, а і обумовлює його використання на рівні практичної діяльності суб'єктів державного управління. Таким чином, використання норм міжнародних стандартів якості серії ДСТУ ISO 9000:2007, опрацювання яких було здійснено без прив'язування їх змісту до процедур державного управління, не лише є виправданим та необхідним кроком, а і таким, що забезпечує підвищення ефективності державноуправлінського впливу. У межах цієї публікації ми ставимо за мету конкретизувати деякі з напрямів державного управління якістю вищої освіти через призму змісту одного з принципів управління якістю ДСТУ ISO 9000:2007, а саме принципу системного підходу.

Принцип системного підходу до управління було визначено нормами ДСТУ ISO 9000:2007 на рівні одного з принципів управління якістю [5, с. 12].

Системний підхід дозволяє розглядати організацію на рівні системи, до складу якої входять взаємопов'язані між собою елементи. Наприклад, якщо ми ведемо мову про систему вищої освіти, то відповідно до норми ст. 11 Закону України «Про вищу освіту» [4], до її складу входять такі елементи: вищі навчальні заклади всіх форм власності; рівні та ступені (кваліфікації) вищої освіти; галузі знань і спеціальності; освітні та наукові програми; стандарти освітньої діяльності та стандарти вищої освіти; органи, що здійснюють управління у сфері вищої освіти; учасники освітнього процесу.

У самому спрощеному вигляді, під системою розуміють «сукупність елементів, які знаходяться у відносинах і зв'язках між собою та середовищем, що утворює певну цілісність, єдність» [6, с. 345]. Отже, для з'ясування змісту системи ВНЗ, а відповідно і її потенціалів для управління якістю вищої освіти, ми повинні визначити його складові елементи. Не ставляючи за мету

розв'язання дискусії навколо переліку елементів системи ВНЗ, звернемо увагу на норму Закону України «Про вищу освіту» щодо структури ВНЗ. У пункті 3 ст. 33 Закону України «Про вищу освіту» [4] законодавець визначає, що основними структурними підрозділами вищого навчального закладу є факультети, кафедри та бібліотека. Отже, скоріше за все, саме ці елементи ми можемо ідентифікувати на рівні системоутворюючих. Разом з тим, відповідний перелік, на нашу думку може бути доповнений підрозділами які забезпечують методичне, організаційне, матеріально-технічне, соціально-психологічне, побутове тощо супроводження навчального процесу. Крім того, до наведеного переліку на нашу думку слід включити: трудовий потенціал ВНЗ; навчальні програми; суб'єкти та об'єкти навчального процесу; органи управління ВНЗ; стратегію розвитку ВНЗ, принципи та механізми управління; зв'язки між елементами системи тощо [3]. Наш акцент на можливості (необхідності) включення зв'язків до системи ВНЗ є принциповим, адже кожен з її елементів утримуються і системі саме завдяки багатосторонніх зв'язків. Крім того, зміст та напрями реалізації зв'язків між елементами системами впливають на ефективність функціонування, як кожного окремого елементу системи, так і всієї системи в цілому. Зазвичай суб'єктно-об'єктні зв'язки в організації реалізуються через комунікацію (формальну та неформальну), ресурси (матеріальні та нематеріальні) та функції.

Використання системного підходу передбачає: визначення цілей (дерево цілей) та встановлення пріоритетів щодо їх досягнення; визначення найбільш ефективної моделі організаційної розбудови (структурування), а також шляхів досягнення кожної з визначених цілей; аналіз потенціалів тих чи інших механізмів для забезпечення виконання задач тактичного та стратегічного рівнів; визначення у межах системи її структури, підсистем та елементів; проведення всебічного аналізу наявних сил та засобів в контексті їх відповідності обраній стратегії та механізмам її реалізації; оцінювання поточних та підсумкових результатів; визначення напрямів та потужності взаємозв'язків між процесами, милами і засобами, результатами тощо.

Розглядаючи можливості системного підходу для вирішення питань якості вищої освіти на рівні ВНЗ, слід звернути увагу на такі напрями:

– розбудова ефективної системи ВНЗ та забезпечення її функціонування та розвитку (під час попередніх наукових пошуків ми звертали увагу на виключну компетенцію ВНЗ [2], у тому числі і в контексті формування системи. Разом з тим, слід розуміти, що саме держава встановлює норми щодо: порядку утворення, реорганізації (злиття, приєднання, поділ, перетворення) чи ліквідації ВНЗ; визначення організаційних академічних форм вищих навчальних закладів; встановлення залежності між кількістю студентів що навчаються у ВНЗ та кількістю посад працівників ВНЗ тощо. Запровадження внутрішнього та зовнішнього моніторингу ефективності функціонування системи ВНЗ та опрацювання напрямів її удосконалення;

– забезпечення оптимального рівня формалізації системи та структури ВНЗ (діючи у ВНЗ норми та правила повинні забезпечувати достатній рівень автоматизації процесів її професійної діяльності; формування та використання типових алгоритмів прийняття управлінських рішень та забезпечення їх виконання тощо) [7];

– забезпечення принципу системності та цілісності у навчальному процесі (формування змісту навчального плану (навчальних програм) з прийняттям до уваги міждисциплінарних зв'язків; зміст навчальної програми (навчального плану) повинен забезпечувати системне подання навчального матеріалу, а також сприяти його системному засвоєнню; запровадження державного аудиту змісту та практики реалізації навчальних програм та планів тощо);

– досягти розуміння суб'єктами управління причинно-наслідкових зв'язків між змістом управлінських рішень, практикою їх реалізації та отриманими результатами (розуміння взаємозалежності елементів системи та процесів у її межах; визначити напрями взаємодії системи із зовнішнім середовищем, а також фактори впливу на поведінку елементів системи);

– сприйняття елементів та процесів ВНЗ у межах структури однієї системи, мета, особливості та результати функціонування кожного з елементів якої

залежать від відповідних детермінант інших елементів (діалектика взаємозв'язків елементів та процесів у межах системи) тощо.

Наведені нами у межах системного підходу напрями не вичерпують проблематику відповідного принципу забезпечення якості вищої освіти, а лише створюють підґрунтя для подальшого її розвитку

Список використаних джерел

1. Бакуменко В.Д. Державне управління / В.Д. Бакуменко // Енциклопедичний словник з державного управління (уклад. : Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трощинського, Ю.П. Сурміна. – К. : НАДУ, 2010. – 820 с.) – С. 148.
2. Мороз С. А. Державне управління та університетська автономія в системі розвитку трудового потенціалу вищого навчального закладу / С.А. Мороз // Вісник НУЦЗУ (Серія «Державне управління»). – 2016. – Вип. 1 (4). – С. 18–26.
3. Мороз С.А. Структура высшего учебного заведения как объект государственного управления / С.А. Мороз, В.М. Мороз // Повышение квалификации и профессиональное совершенствование педагогов: междунар. науч.-практ. конф., 26–27 ноября 2015 г. – Алматы, 2015. – С. 156–161.
4. Про вищу освіту / Закон України від 01.07.2014 р., № 1556-VII // Офіційний вісник України. – 2014. – № 63. – С. 7–14.
5. Системи управління якістю: основні положення та словник термінів (ISO 9000:2005, IDT) / ДСТУ ISO 9000:2007 // Національний стандарт України. – Київ: Держспоживстандарт України, 2008. – Режим доступу: http://dbn.at.ua/_Id/11/1128_432_iso9000-1-.pdf
6. Сурмін Ю.П. Теория систем и системный анализ: учеб. Пособие / Сурмін Ю.П. – К.: МАУП, 2003. – 368 с.
7. Moroz S. Public administration mechanism and labour market potentials of the higher educational establishments / S. Moroz // Czech Journal of Social Sciences, Business and Economics. – 2015. – №3. – P. 19–30